

Asia: VN/12646/2020

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Jyväskylän yliopiston lausunto

Työ- ja elinkeinoministeriö on pyytänyt lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain muuttamisesta. Jyväskylän yliopisto kiittää mahdollisuudesta ja lausuu seuraavaa:

Yleistä

On erittäin kannatettavaa, että kolmansien maiden kansalaisten tutkijoiden, Suomessa opiskelevien ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden sekä heidän perheidensä maahan tuloa ja maahan jäämistä helpotetaan ja parannetaan uudistamalla lupakäytäntöjä sekä sujuvoittamalla oleskelulupaprosesseja. Toteutuessaan tämä tukee korkeakoulujen yleisiä kansainvälistymistavoitteita sekä erityisesti kansainvälisten osaajien houkuttelua ja rekrytointia korkeakouluihin ja lopulta parantaa korkeasti koulutetun työvoiman saatavuutta Suomessa.

Nyt lausuttavana olevien lainsäädäntöuudistusten lisäksi tarvitaan merkittäviä parannuksia ja investointeja lakia toimeenpaneviin prosesseihin ja palveluihin. Tämä tarkoittaa erityisesti maahanmuuttoviraston ja Suomen edustustoverkoston lisäresursointia ja palveluiden kehittämistä, mutta myös korkeakoulujen sekä em. tahojen ja työelämän tiiviimpää yhteistyötä.

Keskeiset muutokset

Oleskeluluvan myöntäminen suoraan kolmansista maista tulevan perustutkinto-opiskelijan koko tutkinnon suorittamisen ajaksi ja lupatyyppin muuttaminen tilapäisestä jatkuvaksi ovat erittäin kannatettavia uudistuksia. Kannatettavaa on myös muutos opiskelijan toimeentulon osoittamisesta vain ensimmäisen opiskeluvuoden osalta sekä työnhaku- ja yrittäjyyksiluvan pidentäminen kahteen vuoteen niin tutkinnon suorittaneiden opiskelijoiden kuin tutkimuksen loppuun saattaneiden tutkijoidenkin osalta. Esityksessä todetaan kuitenkin, että toimeentuloedellytyksen täyttymistä seurataan ja valvotaan opintojen aikana pistokokein. Tämä on esityksessä vielä ilmaistu melko epäselvästi ja jää lukijan tulkinnan varaan, miten tätä valvontaa käytännössä on tarkoitus tehdä. Sama koskee opintojen etenemisen seuranta.

Vaikka tohtorintutkinnon suoritusaikaa ei ole laissa määritelty (jota on esityksessä käytetty perusteena, että oleskelulupaa ei myönnettäisi perustutkinto-opiskelijoiden tapaan suoraan koko tutkinnon suorittamisen ajaksi) olisi nyt tehtävien uudistusten hengen mukaista, että jatko-opiskelijoiden kohdalla oleskelulupa myönnettäisiin kerralla vastaanottosopimuksen (hosting agreement) mukaisesti suunnitelluksi jatkotutkinnon suorittamisen ajaksi ja muiden tutkijoiden (ei jatkotutkintoa suorittavat, mutta direktiivin mukaiset tutkijat, käytännössä tohtorit) osalta työsuhteen tai rahoituskauden keston mukaan. Molemmissa tapauksissa maksimiajaksi ensimmäiselle luvalla voitaisiin määritellä neljä (4) vuotta.

Muutosten vaikutusarviointi

Esityksessä mainittu aloituspaikkojen lisääminen korkeakoulujen kansainvälisiin tutkinto-ohjelmiin on kannatettava ja välttämätönkin toimi ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän kasvattamiseksi kohti kolminkertaisen määrän tavoitetta vuoteen 2030 mennessä. On kuitenkin syytä muistaa, että aloituspaikkojen lisääminen kansainvälisiin ohjelmiin kytkeytyy korkeakoulujen koko koulutuksen kehittämiseen ja siten keskustelua kansainvälisille tutkinto-opiskelijoille ajateltujen aloituspaikkojen lisäämisestä on syytä käydä samassa yhteydessä, kun keskustellaan kansallisten korkeakoulutustason laajennustavoitteiden saavuttamisesta yleensä. Lisäksi on syytä huomioida, että tutkinto-ohjelmien aloituspaikoille ei voida asettaa kiintiöitä kansalaisuuden perusteella, jolloin on mahdollista, että lisäaloituspaikkoja menee myös kansainvälisiin ohjelmiin hakeville suomalaisille tai EU-kansalaisille. Muun muassa näistä syistä lakiesityksen taloudellisten vaikutusten laskentamalli (s. 17) tarjoaa vain suuntaa antavan kuvan siitä, mitkä kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden määrän kolminkertaistamisen tavoitteen todelliset kustannukset ja rahoitustarpeet ovat korkeakoulujen osalta.

Kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden määrän kolminkertaistamiseksi tarvitaan lainsäädännön uudistamisen ja koulutuslaajennusten lisäksi myös erityisesti rekrytointi- ja hakuprosessin kehittämistä, jota korkeakouluissa ja kansallisella tasolla on tehty jo pitkään, ja johon nyt investoidaan myös mittavasti korkeakoulujen strategiarahoituksen kansainvälisyysohjelman kautta. Näiden toimien lisäksi tarvitaan entistä tiiviimpää viranomaisyhteistyötä, jossa hyödynnetään digitalisaatiota sekä erityisesti lisäresursseja niille viranomaistahoille (kuten Migri ja edustustoverkosto), jotka ovat avain- tai tällä hetkellä jopa pullonkaula-asemassa Suomeen saapumisen ja oleskeluluvan hankkimisen prosessissa. Ilman näitä lisäinvestointeja kaikki lainsäädäntöuudistukset sekä korkeakoulujen ja muiden tahojen lisäpanostukset rekrytointiin ja markkinointiin valuvat hukkaan.

Erityiskysymykset

Turvapaikanhakijataustaiset ja karkotuspäätöksen saaneet

Lakiin ehdotettava kansallinen oleskelulupasäättely on kannatettava siten, että myös kansainvälistä suojelua hakenut tai saanut tai karkotuspäätöksen saanut voisi hakea kansallista tutkijan tai opiskelijan oleskelulupaa. Suomeen on erityisesti vuodesta 2015 alkaen paennut sota- ja kriisitilanteiden sekä akateemisen vapauden rajoittamisen vuoksi eri maista korkeakoulutettuja ja tutkijataustaisia sekä tutkinto-opinnot tai jatko-opinnot keskeyttämään joutuneita henkilöitä, jotka ovat hakeneet Suomesta hätätilanteen vuoksi ensisijaisesti turvapaikkaa, mutta heidän koulutuksellinen ja ammatillinen tavoitteensa on jatkaa kouluttautumista ja korkeakoulutetun henkilön työtä Suomessa. Mikäli turvapaikan haun aikana tapahtuva, opiskeluun tai tutkimukseen perustuva oleskeluluvan hakemisen mahdollisuus evätään tai mikäli turvapaikkapäätös (usein eri valitusvaiheiden vuoksi myös hyvin pitkäkestoinen prosessi, jonka aikana henkilö ehtii kotoutua yhteiskuntaan ja oppia kansallisia kieliämme) on lopulta kielteinen tai mikäli kielteistä päätöstä seuraa karkotus, ei henkilön korkeakoulutettua, kansainvälistä ja kulttuurista osaamista saada käyttöön Suomessa. Myös paluu lähtömaan yliopistoon tai omaan työtehtävään voi olla vainon ja pakolaisuuden vuoksi mahdotonta.

Havila Marjo
Jyväskylän yliopisto